

KOVÁCS ÉVA MÁRIA

Gondolatok a kötőmód használatának változásáról a mai német nyelvben

1. Bevezetés

A német kötőmód, közismert néven a *Konjunktiv* mindig kemény diónak számított a nyelvtanulók körében, de a használatában napjainkban bekövetkező változások bizonyára csökkentik majd a hozzá fűződő félelmeket. Úgy tűnik ugyanis, hogy legfőképp a Konjunktiv Präteritum – különösen a beszélt nyelvben – kihalófélben van, és helyette egyre nagyobb szerepet játszik az egyszerűbb, *würde* segédigével történő körülírás. Gondoljunk csak az olyan furcsa hangzású alakokra, mint például *hülfe*, *stürbe*, *würfe*, *begönne* vagy *empfähle*. Mint látni fogjuk, a Konjunktiv használata mind az írott, mind a beszélt nyelvben sok esetben eltér a nyelvtan könyvekben megfogalmazott szabályaitól. Ezt jól tükrözi a mai német prózairodalom, amely a kötőmód újfajta sajátosságait mutatja. Ami a kötőmód funkcióit illeti, nincs változás abban, hogy a használata modalityához kötött, elsősorban annak a kifejezése, miként viszonyul a beszélő a tényálláshoz.

A legújabb nyelvtanokban a Konjunktiv használatbeli változásai mellett új jelenségeket figyelhetünk meg a német igeidőrendszer terminológiájában is, amelyek természetesen megjelennek a kötőmód alakcsoportjaiban is. Az 1a) és 1b) tábla a (*Duden Grammatik* 2005: 509) alapján mutatja a változásokat.

Indikativ Igeidőcsoport I		Indikativ Igeidőcsoport II	
Präsens (Alapigeidő) (<i>man</i>) <i>liest</i>	Futur <i>wird lesen</i>	Präteritum (Alapigeidő) <i>las</i>	
Präsensperfekt (Perfektigeidő) (<i>man</i>) <i>hat gelesen</i>	Futurperfekt <i>wird gelesen haben</i>	Präteritumperfekt (Perfektigeidő) <i>hatte gelesen</i>	

1a) tábla. A német igeidőrendszer a kijelentő módban

Konjunktiv I		Konjunktiv II	
Alapigeidő (<i>man</i>) <i>lese</i>	Futur <i>werde lesen</i>	Alapigeidő <i>läse</i>	<i>würde</i> -alak <i>würde lesen</i>
Perfektigeidő (<i>man</i>) <i>habe gelesen</i>	Futurperfekt <i>werde gelesen haben</i>	Perfektigeidő <i>hätte gelesen</i>	<i>würde</i> -Perfekt <i>würde gelesen haben</i>

1b) tábla. A német igeidőrendszer a kötőmódban

Mint az 1a) és 1b) táblában láthatjuk, a hagyományos *Perfekt* helyett a *Präsensperfekt*, a *Plusquamperfekt* helyett a *Präteritumperfekt* elnevezést használják, ami nagymértékben hasonlít az angol nyelv igerendszerének terminológiáihoz. A következőkben ezt a terminológiát követem.

Jelen tanulmány alapvető célja, hogy elsősorban az írott nyelvet vizsgálva feltárja ennek a – németül tanulóink számára különös nehézséget okozó – nyelvtani jelenségnek a mai nyelvben megfigyelhető alaki és használatbeli sajátosságait. Az elemzés alapjául elsősorban a *Duden Grammatik* különböző kiadásai (2., 3, 6. és 7.) szolgálnak, a példaanyag részben ezekből a nyelvtanokból, túlnyomórészt pedig Marlene Streeruwitz (2008) *Kreuzungen* és Benedict Wells (2008) *Becks letzter Sommer* című regényéből származik. Érdemes talán megemlíteni, hogy a feminista beállítottságú regényíró és színházi rendező Streeruwitz legalább 7 regényt írt, és számos neves irodalmi díj tulajdonosa (1997 Mara Cassens-díj, 1999 Osztrák Irodalmi Érdemdíj, 2001 Hermann Hesse-díj, 2001 Bécs Városának Irodalmi Díja, 2002 Walter Hasenclever Irodalmi Díj), míg az 1984-ben Münchenben született Wellsnek első regénye az említett mű.

Mivel mindkét regény 2008-ban jelent meg, feltehetőleg megbízható adatokat szolgáltatnak a német kötőmód használatában megfigyelhető új tendenciákról. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azonban azt a tényt, hogy a Konjunktiv használata meglehetősen szerző-specifikus. Ezen túl a különbségek valószínűleg abból is adódhatnak, hogy Streeruwitz osztrák, míg Wells német származású. A két említett regény elemzése előtt azonban vizsgáljuk meg, hogy a Konjunktiv milyen funkcióira utal a *Duden Grammatik* 4. (1984: 156–174), illetve a legújabb, 7. kiadása (2005: 522–547).

2. Konjunktiv I

Mint fentebb említettem, a normál, standard módnak tekintett kijelentő móddal szemben a kötőmód a modalitásnak van alárendelve, és csak bizonyos feltételek mellett választjuk. A függő beszédben való használatán kívül, különösen a mai német beszélt nyelvben, a Konjunktiv I csekély szerepet játszik. A nyelvtankönyvek által említett: kívánságot, óhajt kifejező állandósult szókapcsolatokban való használata eléggé korlátozott, és mindenképpen formálisnak számít:

- (1) Das *sei* ferne von mir. Gott *segne* dich, dein Werk. Gott *sei* Dank. Er *lebe* hoch. Er *ruhe* in Frieden. Das *verhüte* Gott. Es *komme*, was kommen will.

Ezekben a Konjunktiv I (Präsens)-t helyettesíthetik a *mögen*, *wollen* módbeli ségedigék Konjunktiv alakjai, amelyek redundánsnak számítanak:

- (2) Man *möge* es verstehen oder verurteilen. ~ Man *verstehe* oder *verurteile* es. Das *wolle* Gott verhüten ~ Das *verhüte* Gott.

Ebben a funkcióban korábban viszonylag gyakran fordult elő receptek utasításáiban a *man* általános alannyal, például:¹

- (3) Man *nehme*: 250 Gramm Butter, 250 Gramm Zucker, ein Päckchen Vanillezucker und *rühre* die Zutaten schaumig. Dann *gebe* man fünf Eier hinzu, eine Messerspitze

¹ In: www.rezepte-und-tipps.de/Deutsche_Rezepte/

Salz und *mische* 1/8 Liter Milch darunter, *gebe* ein Päckchen Backpulver und 375 Gramm Mehl dazu und *rühre* es unter. Nun *fette* man eine Kuchenform ein, *gebe* 2/3 des Teigs hinein und *vermische* den Rest mit drei Esslöffeln Kakao. Nun *mische* man den dunklen Teig mit dem hellen und *lasse* den Kuchen bei 190 Grad Umluft eine Stunde backen.

Számos receptet átolvastva azt tapasztaltam, hogy a német receptekben manapság sokkal inkább felszólító módot vagy főnévi igenevet használnak. Ennek illusztrálására szolgáljanak a következő receptek:

- (4) *Waschen Sie* den Kalbsknochen, lassen ihn abtropfen und legen ihn in einen großen Bräter. *Reiben Sie* das Fleisch rundherum mit Salz und Pfeffer ein, bestreichen es mit Öl und legen es mit der Hautseite nach unten auf den Knochen. *Braten Sie* das Ganze nun 15 Minuten im vorgeheizten Backofen bei 200 Grad. *Gießen Sie* dann 125 ml Brühe dazu und lassen den Kalbsbraten bei 180 Grad weitere 30 Minuten braten. Dann *wenden Sie* das Fleisch und lassen es noch eine Stunde braten, wobei Sie es häufig mit dem Bratenfond begießen sollten. *Gießen Sie* in dieser Zeit auch die restliche Brühe dazu. *Nehmen Sie* den Kalbsbraten heraus und wickeln ihn in Alufolie. *Gießen Sie* den Bratenfond durch ein Sieb und schmecken ihn mit Salz, Pfeffer und Zitronensaft ab. *Schneiden Sie* den Braten in Scheiben und bestreuen ihn mit Petersilie.
- (5) Die äußeren Blätter von dem Weißkohl *entfernen*, den Kohl *vierteln*, den Strunk *entfernen*, den Kohl *waschen*, klein *schneiden*, mit dem Salz *vermischen* und ca. 1 Stunde *ziehen lassen*. Den Speck in Würfel *schneiden*. In einer Pfanne 2 EL Öl *erhitzen* und den Speck darin *andünsten*. Die Flüssigkeit von dem Kohl *abgießen* und den Speck mit dem Kohl *vermengen*. Die Zwiebeln *schälen*, in feine Würfel *schneiden*, mit dem restlichen Öl und dem Essig *verrühren* und mit einer Prise Zucker, Pfeffer und Salz würzen. Den Kohl mit der Sauce *vermischen* und *gut ziehen lassen*.

Ahol a jelen idejű Konjunktív még előfordul, azok a matematikai tételek. Vizsgáljuk meg következő két példát:²

- Descartes törvénye

- (6) *Gegeben seien* vier Kreise mit den Radien r_1, r_2, r_3 und r_4 . Definiert man wie oben für jeden dieser Kreise die vorzeichenbehaftete Krümmung k_i (für $i = 1, \dots, 4$), so ist folgende Gleichung erfüllt:

$$(k_{12} + k_2 + k_3 + k_4)^2 = 2(k_1^2 + k_2^2 + k_3^2 + k_4^2)$$

- Pythagoras törvénye

- (7) *Seien* a,b,c die Seiten eines Dreiecks mit der Seite c (Hypotenuse), die sich stets gegenüber einem 90°-Winkel befindet, den b auf a bildet. Dann ist das Quadrat über c flächengleich zu der Summe der Quadrate über a und b.

Als Formel: $a^2 + b^2 = c^2$

² In: http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_mathematischer_Sätze

A fent említett főmondatokon kívül a német Konjunktiv I olyan kötőszó nélküli mellékmondatokban is előfordul, amelyekben kívánságot, kérést, felszólítást tartalmazó ige vagy főnév szerepel. Megjegyzendő, hogy ez esetben a *mögen* módbeli ségédige Konjunktiv alakban is helyettesítheti, például:

- (8) ... und so bat ich Gott, er *möge* es doch einrichten, daß Jerome kein Pferd von ihm verlange. (... und so bat ich Gott, daß er es so *einrichte*...)
Seine Aufforderung, sie *möge* ihm zuhören, stieß auf taube Ohren (... dass sie ihm *zuhöre*...)

Emellett a kötőmód jelen idejű célhatározói mellékmondatokban is megtalálható, amelyeket a *damit* vagy ritkábban az *auf dass* kötőszavak vezetnek be. Helyette a kijelentő mód is használatos, azonban amikor a beszélő a Konjunktiv I-et használja, ezzel egy másik ember szándékát jelöli, és nem a saját kijelentéséről van szó.

- (9) Er sollte das noch einmal durchsagen, **damit** Francesca *wisse*, dass sie sich Zeit im Badezimmer nehmen könne.
Die Kinder dürfen noch ein wenig aufbleiben, **auf dass** ihnen das Erwachsenengespräch zum Vorteil *gereiche*.

A 2005-ös Duden Grammatik (544) szerint ma már az Indikativ a normálmód, mindenekelőtt a jelen idejű szövegekben. Ha a főlérendelt mondatban az ige múlt időben van, a célhatározói mondatban a Konjunktiv II fordul elő:

- (10) ... der kleine Leon Roth, der gekommen war, **damit** er zu seiner Portion Prügel *käme*, wo Jungen geprügelt wurden.

Az *auf dass* kötőszót itt meg sem említik; valószínűleg ritkábban, inkább régebbi, formális szövegkörnyezetben fordul elő.

Mint a fenti példák is mutatják, a német kötőmód jelen idejű használata speciális esetekre korlátozódik, és elsősorban formális stílusértéket képvisel.

3. Konjunktiv II

A Konjunktiv II (hagyományosan *Konjunktiv Präteritum* és *Konjunktiv Plusquamperfekt*) irreális, potencialitást, azaz valami elképzeltet, csak lehetségesen létezőt fejez ki, amikor főleg a beszélt nyelvben manapság már a Konjunktiv Präteritumot egyre inkább a *würde*-alakkal írják körül, különösen a gyenge igék (*lernte*) és a ritkábban használatos rendhagyó igék szintetikus Konjunktiv alakja helyett (*schwömmen*).

Ebben a funkciójában a Konjunktiv II (Präteritum) irreális feltételes mondatokban (Wenn er Zeit *hätte*, *käme* er mit.), irreális óhajtómondatokban (Wenn sie doch jetzt da *wäre*! *Wäre* sie jetzt doch da!), irreális megengedő mondatokban (Auch wenn man mir 100 Euro *anböte*, verkaufte ich das Buch nicht.), valamint hasonlító mondatokban (Er spricht, als ob/als wenn/wie wenn er alles *wüsste*/als *wüsste* er alles.) fordul elő. A fenti példákban a múltra vonatkoztatva a Konjunktiv II Perfekt alakját (Konjunktiv Plusquamperfekt) használjuk.

A Konjunktiv II a németben gyakran bizonyos viszonyulás, hozzáállás kifejezésére is szolgál, például udvarias kérés kifejezésére (*Wären* Sie so freundlich, dies für mich zu erledigen?); kételkedő, fontolgató kérdésekben (*Wäre* das möglich? Ich *hätte* im

Lotto gewonnen?); feltételezés, sejtés kifejezésére (Das *dürfte/könnte/müsste/sollte* wahr sein); vagy óvatos megállapításoknál (Ich *würde* sagen, meinen, dafür plädieren, dass .....). Hasonlóképpen használatos még az adott körülmények között fáradtsággal elért eredmények megállapítására (Da *wären* wir endlich. Damit *hätten* wir es geschafft.).

4. A kötőmód a német függő beszédben

A kötőmód leggyakoribb használati területe kétségtelenül a függő beszéd, amely folyamatos változáson megy keresztül a mai német nyelvben. Ezt a változást jól tükrözik a *Duden Grammatik* egyes kiadásai. A 2. kiadás szerint (1966: 6640–6668) a kijelentő mód a német függő beszédben csak alkalomadtán fordul elő, vagyis amikor „az alárendelt mondatok tartalmát nem közvetlenül adjuk vissza, hanem mint objektíven fennálló tényt jelöljük”. A Konjunktív I-el viszont azt hangsúlyozza a beszélő, hogy a kijelentést objektíven és semlegesén adja vissza anélkül, hogy kezeskedne a helyesességéről. A Konjunktív II pedig azt fejezi ki, hogy a beszélő a kijelentés tartalmát kétségesnek, nem biztosítottak tartja és elutasítja.

Arra is történik utalás, hogy a Konjunktív I és a Konjunktív II váltakozhat is ugyanabban a mondatban, ami a mesélő eltérő hozzáállását tükrözi:

- (11) Die Nadel, sagte die Fee, *sei* ein kostbarer Talizman, der Wunderkräfte in sich *schlösse*.

A szerzők véleménye szerint egy tűt mint ékszert vagy emléktárgyat értékes kabalának fogadhatunk el. Hogy csodatévő ereje van, a beszélő számára kétségesnek tűnik; elhatárolódik tőle, ami sohasem teljes elutasítást, hanem szkepszist jelent.

A 3. kiadás (1973: 248–250) tompítja ezt a Konjunktív I és Konjunktív II közötti éles ellentétet: a Konjunktív II akkor használható, ha „a beszélő a közölt kijelentést kétségesnek tartja, ha szkeptikus”, valamint a Konjunktív I helyett is alkalmazható, mert az utóbbi alakjai gyakran „túl választékosnak, mesterkéltnak” tekinthetők.

A 4. kiadás értelmezésében (1984: 170–171) az általános szabály az, hogy a normálmód a függő beszédben a Konjunktív, amely mindig választható, és ezért sohasem helytelen. Ha a beszélő/író a Konjunktív mellett dönt, akkor általában a Konjunktív I-et választja. Csak ritkán fordul elő a Konjunktív I helyett a Konjunktív II vagy a *würde*-alak. Azonban erre nincsenek szigorú szabályok, csak használatbeli tendenciák. A Konjunktív II elsősorban az olyan Konjunktív I alakok helyettesítőjeként szerepel, amelyek formailag megegyeznek az Indikatívval. Azt is megjegyzik, hogy amilyen mértékben az írott nyelv közeledik a beszélt nyelv kifejezésmódjához, úgy a Konjunktív I alakjait a Konjunktív II alakjai messzemenően elnyomják, amennyiben a Konjunktívot még egyáltalán választják, és a beszélő/író nem tartja meg a kijelentő módot.

- (12) Ich hab, glaub ich, zu dir gesagt, sie *wäre* (Konjunktív II a Konjunktív I helyett) uncharmant, sie *kann* (Indikatív a Konjunktív: könne/könnte helyett) das von einem Mann nicht verlangen (Aberle uo.: 170).

A szerzők arra a tendenciára is rámutatnak, hogy „a lazább, köznyelvi beszédben a választás általában nem a Konjunktív I-re esik, hanem az Indikatívra és a Konjunktív

tív II-re, anélkül hogy a beszélőnek az lenne a szándéka, hogy az Indikativval a közlemény valóság tartalmát, illetve a Konjunktív II-vel a nem hiteles, meg nem erősített jellegét hangsúlyozza” (uo.: 170–171).

A 7., teljesen átdolgozott és bővített, legújabb *Duden Grammatik* (2005: 529, 537–547) szerint a függő beszédben a Konjunktív I és a Konjunktív II egyaránt alkalmazható, mégpedig „felismerhető és egyértelműen bizonyítható jelentéskülönbség nélkül”. Sok esetben az Indikativ is használható, amely a mindennapi szóbeli kommunikációban előnyt élvez a Konjunktívval szemben. A szerzők azonban azt is kiemelik, hogy általában a módhasználat „regisztertől és szövegfajtától függ”. A Konjunktív rendszerint a nyomtatott szövegekben, elsősorban a sajtószövegekben előforduló függő beszéd jellegzetessége.

Az írott standard nyelvben, elsősorban a sajtó nyelvezetében az az alapszabály érvényesül, hogy a Konjunktív I a választott alak, ha az aktuális igealak egyértelműen felismerhető mint Konjunktív.

Az irodalmi nyelvben – a szépirodalomban és ponyvairodalomban – azonban sokféleképpen eltérnek az alapszabálytól azzal, hogy a Konjunktív II alakjait választják, még ha egyértelmű Konjunktív I alakok állnak is rendelkezésre. A Konjunktívna a függő beszédben való használata különösen az irodalmi nyelvben műfajra és szerzőre jellemző stílusesszüközökké fejlődött. Streeruwitz például *Krezungen* című regényében a függő beszédben elsősorban a Konjunktív I-et használja, de sok esetben a Konjunktív I és Konjunktív II együtt is előfordul.

- (13) Plauderte über seine Meriten. Wie genügsam er doch *sei*. Er *wolle* nur alles organisiert haben. *Stimme* dann der Preis nicht. Er *könne* sich nicht vorstellen, dass das der Fall *wäre*. Francesca *wäre* mehr durch ihre Herkunft empfohlen als durch sich selbst. Sie *mache* zwar aus sich selbst, was *ginge*. Mit Geld. Aber eine schöne Frau. Das *wäre* doch etwas anderes. (201)

A beszélt köznyelvben a Konjunktív I csekély szerepet játszik. Ha egyáltalán használják a Konjunktívot, akkor a normáleset a Konjunktív II, a *sein* és *haben* igék kivételével. A többi Konjunktív I alaknál valószínűleg az írott nyelv hatása érvényesül, amelynek magasabb a presztízszértéke. Mint a szerzők hangsúlyozzák, a *würde*-alak különösen a beszélt nyelvben oly mértékben terjed, hogy ez tekinthető a Konjunktív II normálalakjának, és csak néhány rendhagyó ige esetében használják még némiképp a Konjunktív II alakokat (*käme, gäbe, wüsste, stünde/stände, ließe, fände, ginge, täte*). Ez a fejlődés figyelhető meg az írott nyelvben is. Általában azt mondhatjuk, hogy a *würde*-alak egyre szélesebb körben való elterjedése az analitikus szerkezetek irányába való általános fejlődési tendenciának felel meg.

Megjegyzendő, hogy sok esetben a Konjunktív II-nek nem a függő beszédben való használatáról van szó, hanem az irreális/potenciális használata kerül előtérbe. Ezért a nyelvtanulónak fontos szem előtt tartania a Konjunktív II alapvetően többfunkciós jellegét.

5. A kötőmód használata két mai német regény tükrében

Ahogy a *Duden Grammatik* 7. kiadása (2005: 542) utal rá, a német irodalmi nyelvben – a szépirodalomban és a különösen a mai ponyvairodalomban – a Konjunktív

használata sokféleképpen eltérhet az általános szabályoktól, és sok szerző rendkívül egyedi módon használja.

Az egyenes és függő beszéd mellett a főszereplők ki nem mondott gondolatainak és érzelmeinek a visszaadására a prózairók gyakran használják az ún. megélt beszédet és a belső monológot. A megélt beszédben a jelen időt egyszerű múlttal, a Perfektet a régmúlttal, a jelent és az egyszerű jövőt (Futur I) a *würde*-alakkal helyettesítik. Ennek illusztrálására szolgáljon a következő két példa Marlene Streeruwitz *Kreuzungen* című regényéből:

- (14) Er *würde* doch Druck auf sie ausüben müssen. Er *würde* der Lilli klar machen lassen müssen, dass es ihm nicht zuzumuten war. (80)
Es *würde* ein Tischgespräch geben müssen, wie in einem viktorianischen Roman. Insgesamt *würde* er dorthin zurückkehren. Die neuen Töchter *würden* das so gewohnt sein und den alten müsste das gut tun. (151)

A *Duden Grammatik* 4. kiadásában (1984: 173) Böll példamondata alapján arra is történik utalás, hogy a megélt beszéd egyes szám 1. személyű variánsa az ún. belső monológ, amelyben a kijelentő mód jelen idejű alakjai Konjunktiv II-re, illetve a *würde*-alakra változnak át, például:

- (15) Alle bei meiner Mutter versammelten Idioten *würden* mein Auftreten für einen herrlichen Witz erklären, meine Mutter selbst *würde* es mit saurem Lächeln als Witz durchgehen lassen müssen – und keiner würde wissen, daß es todernst war. (Böll)

Korpuszelemzésre támaszkodva számos más tanulmány vállalkozott a Konjunktiv rejtélyének feltárására, hogy csak néhányat említsünk: Fläming (1962), Jäger (1971) és Bausch (1979) munkái. Már ezek az elemzések is világosan tükrözik a Konjunktiv használatában bekövetkező változásokat, amelyek visszhangra találtak a *Duden Grammatik* különböző kiadásaiban. A Konjunktiv jelentőségét a függő beszédben való használatában lehet legkönnyebben meghatározni, mivel itt lehet a legegyszerűbben megvilágítani az Indikativ, a Konjunktiv I és a Konjunktiv II közötti különbséget. Nem véletlen, hogy az említett szerzők mind a függő beszédet veszik kiindulópontként, azonban számos különbség mutatkozik megközelítésükben. Míg Fläming (1962) Thomas Mann 1896 és 1944 között keletkezett elbeszéléseit, valamint két regényét, a *Buddenbrooks* és a *Dr. Faustus* címűeket vizsgálta csupán, addig Jäger (1971) korpuszát 5 szerző szépirodalmi műve (Werner Bergengruen, Heinrich Böll, Max Frisch, Günter Grass, Thomas Mann), 2 ponyvairodalmi regény (Heinz Pinkwart, Pia Stauffen), tudományos és tudományos ismeretterjesztő irodalom, valamint tudósítások és újságok (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *Die Welt* és *Bild-Zeitung*) képezték. Mind Fläming (1962: 167–168), mind Jäger (1971: 127, 165) elemzéséből az derül ki, hogy az írott nyelvben használt függő beszédben a Konjunktiv az egyén állásfoglalását különböző módon és különböző mértékben adja vissza. Míg a Konjunktiv I a szerző semmiféle „ítélkező állásfoglalását, a Konjunktiv II egy tudatos, szándékos, nem a beszédhelyzetből adódó távolságtartását (szkepszisét, kételkedését)” jelöli (Jäger 1971: 127).

Bausch (1979) elemzésének középpontjában a beszélt nyelv áll. A fenti két szerzővel ellentétben – akik a Konjunktivot csupán mint grammatikai kategóriát kezelik és

a kontextustól való függését figyelmen kívül hagyják – Bausch a Konjunktívot mint „szocio-stilisztikai variánst” szemantikai-pragmatikai szempontból is vizsgálja. Vizsgálata alapjául a freiburgi *Német Nyelvi Intézet 177* szövegből álló korpusza szolgál, amelyben 579 beszélő (többek között újságírók, riporterek, politikusok, tudományos szakemberek, diákok, orvosok, ügyvédek hivatalnokok, valamint fizikai munkát végző emberek) nyilatkozata hangzik el. A szövegeket a nyilvánosság foka szerint 4 kommunikáció-szituációs csoportba sorolja: 1. nyilvános (például tömegkommunikáció, nyilvános rendezvények) 2. fél-nyilvános (egyesületi ülések, idegen személyekkel történő beszélgetés) 3. nem-nyilvános és 4. magán (baráti és családi kör) jellegű helyzetek szövegei.

Az elemzésből kiderül, hogy a Konjunktív I a nyilvános kommunikációs szituációban sokkal gyakoribb (54 eset), mint a fél-nyilvánosban (6 eset) vagy a nem-nyilvánosban (5 eset). Bausch ezt a tendenciát az írott nyelv interferenciájaként értékeli. A nyilvános szövegek újságírók, bemondók, riporterek nyilatkozatai, amelyek a tömegkommunikációs eszközök írott nyelvi stílusrétegét képviselik, ahol a Konjunktív I-nek az a szocio-stilisztikai funkciója, hogy „presztízsalak” (Bausch 1979: 187, 214). A Konjunktív II használata nem mutat ilyen nagy eltérést: nyilvános 88 eset, fél-nyilvános 35 és nem-nyilvános 24 eset. (Bausch 1979: 191). A Konjunktív II-ben használt leggyakoribb igék a *kommen* (36), *gehen* (23), *wissen* (12), *tun* (9), *stehen* (6) és *finden* (4). Megjegyzendő, hogy a *brauchen* csak 1 esetben fordult elő.

Az írott nyelvet vizsgálva a Konjunktív használatát illetően Fläming (1962) és Jäger (1971) hasonló eredményekre jut. Mindkettőjük tanulmánya azt mutatja, hogy a függő beszédben a Konjunktív I előfordulási aránya a legnagyobb. Jäger (1971: 126, 251, 253) elemzésében például a függő beszédben 60%-ban a Konjunktív I fordul elő, a Konjunktív II pedig 40%-ban. A Konjunktív II alak több mint 40%-ban *würde*-alakot, kb. 50%-ban egyéb analitikus, módbeli segédigés alakokat használ, míg a szintetikus Konjunktív II az esetek pusztán 10%-át teszi ki. Megjegyzendő, hogy Jäger korpuszában a Konjunktív I 40%-át a két újság (*die Frankfurter Allgemeine Zeitung* és a *die Welt*) adja, ami nagy hasonlóságot mutat Bausch nyilvános szövegekben talált eredményeivel.

Ami a Jäger (1971) által vizsgált különböző szövegtípusokat illeti, Böll *Ansichten eines Clowns* című regénye kivételével (35%) a többi szépirodalmi műben a *würde*-alak kevésbé használatos. Megjegyzendő, hogy Böll a belső monológ stílus eszközeként használja ezt. A szerző megfigyelése szerint az általa vizsgált tudományos és tudományos ismeretterjesztő irodalom a *würde*-alakot nagyon különböző mértékben alkalmazza, míg a ponyvairodalomban ennek az analitikus Konjunktív II-nek a használata átlag alatti.

Fläming (1962) és Jäger (1971) elemzése keltette fel az érdeklődésemet az iránt, vajon hogyan jelenik meg a Konjunktív használata napjaink irodalmában. Így jutottam el Steeruwitz *Kreuzungen* és Wells *Becks letzter Sommer* című regényeinek elemzéséhez. Mivel mindkettő 2008-ban jelent meg, úgy véltem, megbízható adatot szolgáltathatnak a kötőmód használatának legújabb tendenciáira.

Streeruwitz egész regénye a főszereplő gondolatainak, érzéseinek láncolatára épül, így nem meglepő, hogy a legtöbb példa a Konjunktív II Perfekt alakjának (hagyományosan Plusquamperfekt Konjunktív) (314), valamint a *würde*-s körülírásnak a megélt

beszédben való használatára (130) volt található. Valamivel kisebb számban fordult elő a kötőmód a függő beszédben (a Konjunktiv I 77, a Konjunktiv II 35 esetben), hasonlító (26), illetve célhatározói mondatokban (3). Mindezt a 2a), 2b) és 2c) tábla szemlélteti.

würde-alak			Konjunktiv II Perfekt			
Főmondat		Mellékmondat	Főmondat		Mellékmondat	
würde+ önálló ige	würde+ mód-beli segédige		Konjunktiv II Perfekt	Konjunktiv II Perfekt segédigével	Konjunktiv II Perfekt	Konjunktiv II Perfekt segédigével
83	32	15	120	133	36	25

2a) tábla. Megélt beszéd (Streeruwitz)

Konjunktiv I			Konjunktiv II
Jelen		Perfekt	
Önálló-ige	Módbeli segédige		
45	29	3	35

2b) tábla. Függőbeszéd (Streeruwitz)

Konjunktiv I	Konjunktiv II		
	Önálló ige	Módbeli segédige	würde-alak
2	16	4	4

2c) tábla. Hasonlító mondatok (Streeruwitz)

Mint a 2a)–2c) táblák is mutatják, a Konjunktiv I leginkább a függő beszéd jellegzetessége, a módbeli segédigékkel (*könne, wolle, solle, müsse, dürfe*) együtt 77 példát találtam rá. A Konjunktiv II-t viszonylag kevés igével használja a szerző, többnyire a függő beszédben. A *wäre* és *hätte* mellett a következő erős igéket használja: *äße, beträfe, gäbe, fände, gälten, käme, läge, sänge; flöge, flösse; schlüge, wüsste; bliebe, ginge, hielte, ließe, rieße*. Gyenge igék nem fordultak elő. Viszonylag új jelenségnek számít, hogy a gyenge *brauchen* igét Streeruwitz Umlautos alakban használja, mintha erős ige lenne. Ez a *Duden Deutsches Universal Wörterbuch 2.* kiadásának szerzői szerint (1989: 281) különösen a délnémet jellegzetessége (*bräuchte* neue Schule):

(16) Er wollte sagen, dass sie beide doch keine Mutterproblematik *bräuchten*. (198)

Megjegyzendő, hogy a *Duden Deutsches Universal Wörterbuch 2006-os* kiadásában már egyáltalán nincs utalás a *brauchen* igének erre a dialektusbeli sajátosságára (2006: 331).

Streeruwitz nyelvezetében a legszembevetőbb eltérés a Konjunktiv II Perfekt módbeli segédigés alakjának a mellékmondatban való használatában fedezhető fel. A mai nyelvtankönyvek szerint ebben a háromtagú igei állítmányban az időbeli segédige

ragozott alakja (*hätte*) megelőzi a főige és a módbeli segédige főnévi igenévi alakját. Streeruwitz (2008) regényében a *hätte* a két főnévi igenév közé kerül, ami különösen a délnémet dialektusokban és manapság a köznyelvben is megtalálható:

- (17) Das wusste er, dass er es *wissen hätte können*. (126)
 Wenn er noch *liegen hätte können*, dann hätte er nichts machen müssen. (28)
 Sie waren am anderen Ufer angekommen, ehe er einen Entschluss *fassen hätte können*. (244)
 Er dachte, das Aschenbach sich heute *operieren lassen hätte müssen*. (136)

Megjegyzendő, hogy a ragozott igealaknak a főnévi igenevek közötti helye nem új jelenség a német nyelvben. Mint Harsányi Mihálynak (2007: 42–51) az 1577–1765-ös időszakból származó hallei korpuszelemzéséből kiderül, 1577 és 1647 között ez a szórend legalább olyan gyakorisággal (18%) fordult elő, mint az első helyen (22%), illetve utolsó helyen (15%) szereplő ragozott alak. Érdekes módon az esetek többségében (45%) a ragozott alakot elhagyták. A XVII. század második felében a köztes szórend már csak véletlenszerűen fordult elő, 1710 után pedig már egyáltalán nem volt rá példa. Úgy tűnik, hogy Streeruwitz (2008) regényében ez a XVI. századbeli variáns elevenedik fel újra.

A szerző nyelvhasználatának másik jellegzetességeként a megélt beszédben a *würde*-s körülírás a domináns még akkor is, ha az ige a *sein*, *haben* vagy *werden*, sőt még módbeli segédige esetében is:

- (18) Er *würde* es wieder *haben*. (78)
 Deshalb *würde* er wieder heraußen *sein*. (143)
 Ein offener, freudlicher, solider Mensch, der immer noch solider *werden würde*. (94)
 Er *würde* nicht wieder so schnell *leben können*. (92)
 Er *würde* doch Druck auf sie *ausüben müssen*. (80)
 Er *würde* sich nicht in solch oberflächlichem Kram *ziehen lassen*. (149)
 Es *würde* nich über Persönliches *gesprochen werden können*. (151)

A hasonló mondatokban, amelyekben kizárólag az *als* szerepel, az esetek többségében a Konjunktiv II fordul elő, de a Konjunktiv I-re és a *würde*-s körülírásra is találtam példát:

- (19) Es klang, als *hielte* sie Francesca für ein Dummchen. (188)
 Als *wäre* das Wasser seine Luft *gewesen* und er *müsste* sich den ersten Atemzug *abringen*. (214)
 Es war, als *würden* kleine Tiere innen die Knochen *entlanglaufen*. (116)
 Es schien ihm, als *rutsche* der Mann auch immer noch weiter weg. (119)

A három célhatározói mondatból kettőben a *würde*-alak szerepelt, egyben pedig a Konjunktiv I:

- (20) Er musste diese Grundstruktur neu aufbauen, *damit* er seinen Müssen *fröhen können würde*. (176)
 Er solle das als Durchsage noch einmal sagen, *damit* Francesca *wisse*, dass sie sich Zeit im Badezimmer nehmen könne. (186)

A fiatal német Benedict Wells (2008) konjunktív-használata *Becks letzter Sommer* című regényében számos szempontból eltér a Streeruwitz regényében találtaktól. Korpuszelemzésem eredményeit a 3. táblák mutatják.

Mellékmondat/Főmondat							
Konjunktív I				Konjunktív II			
Präsens		Perfekt		Präteritum		Perfekt	würde-alak
önálló ige	módbeli segédige	önálló ige	módbeli segédige	önálló ige	módbeli segédige		
85	40	31	1	11	2	6	33

3a) tábla. Fügő beszéd (Wells)

Mellékmondat					Főmondat			
Konjunktív II					Konjunktív II			
Präteritum		Perfekt		würde-alak	Prät	Perfekt		würde-alak
önálló ige	módbeli segédige	önálló ige	módbeli segédige			önálló ige	módbeli segédige	
6	2			24		32	6	56

3b) tábla. Megélt beszéd (Wells)

als					als ob				
Konjunktív I		Konjunktív II			Konjunktív I		Konjunktív II		
Präs.	Perf.	Prät.	Perf.	würde-alak	Präs.	Perf.	Prät.	Perf.	würde-alak
4	1	16	11	9	2	1	9	9	8

3c) tábla. Hasonlító mondatok (Wells)

a 'wünschen' ige után	irreális óhajtómondatban
Konjunktív II Präteritum	Konjunktív II Präteritum
2	1

3d) tábla. Óhaj kifejezése (Wells)

Míg Streeruwitz regényében a kötőmód a megélt beszédben domináns, Wells regényében a fügő beszédben játszik fő szerepet: a Konjunktív I jelen idejű alakja 197 főmondatban és mellékmondatban, a Perfekt alakja pedig 54 mondatban fordul elő olyan igék után, mint *meinen, sagen, fragen, erklären, erzählen, antworten, sprechen davon, reden davon, berichten, andeuten, mitteilen, berichten* és *vor sich hinreden*:

- (21) Lara stand auf und meinte, dass sie tanzen *wolle*. Beck wehrte ab und sagte, dass er müde *sei* und gleich nach Hause fahren *werde*. (88)
 Dann meinte Charlie, dass er heute eine Absage von der Uni *bekommen habe*. (106)

Er meinte, dass es richtig *gewesen sei*, seinen Türsteherjob zu kündigen. Es *sei* damals ein Riesenfehler *gewesen*, die Philosophiestudien abzubrechen. (43)

A Konjunktiv II-t kevesebb szer használja: a Präteritum alakját 35 mondatban, míg a Plusquamperfekt alakját csupán 15 mondatban, például:

(22) Aber Charlie meinte, dafür *hätten* sie keine Zeit. (283)

Er meinte, es *läge* auf seinem Weg. (92)

Später schwor mir Beck, dass er den Schuss überhaupt nicht *gehört hätte*.

Érdekes módon a *würde*-alakot is kevesebb szer használja, csak 56 esetben találtam, és főleg gyenge igékkel fordul elő, például:

(23) Schließlich meinte Charlie, dass sie die Reise nicht wegen der Plastiktüte *machen würden*, sondern wegen seiner Mutter. Er *würde* sie *vermissen*. (306)

Rauli meinte, dass Beck es nicht *würde wissen wollen*. (173)

A szereplők gondolatainak, érzéseinek leírására alárendelői mondatokban az olyan igék után, mint *denken, glauben, vermuten, ahnen, hoffen, befürchten, Angst haben, spüren, hören* (sőt még a *wissen* után is) elsősorban a *würde*-alakot (24 mondat) használja, de néha a Konjunktiv II (6 mondat) is előfordul, főleg a *wäre* igével, például:

(24) Manche dachten, es *stünde* ein Test an. (143)

Im ersten Moment vermutete Beck, es *wäre* vielleicht eine Verrückte. (16)

Für eine Sekunde befürchtete Beck, er *wäre* der letzte leere Blick eines Sterbenden. (312)

... weil Beck, der tatsächlich glaubte, dass ich über diese Veranstaltung etwas *schreiben würde*. (155)

Wahrscheinlich ahnte er inzwischen, dass seine Hoffnung auf Trinkgeld nicht *erfüllt werden würde*. (292)

Da hatte er die alberne, aber panische Angst gehabt, sie *würden* ihn für einen herumstreunenden Irren *halten*. (173)

Er spürte, dass er an der Lebensaufgabe *scheitern würde*. (229)

Einige hofften jedoch insgeheim, dass Rauli sich *blamieren würde*. (155)

Und neulich hatte Beck von einem Kollegen gehört, dass Rauli die 11 Klasse zum zweiten Mal nicht *schaffen würde* und damit das Abitur *vergessen könnte*. (29)

Er hatte gewusst, dass er *abstürzen würde*. (376)

A szereplők gondolatainak, érzéseinek leírása nemcsak alárendelői mondatokkal történik. Csakúgy, mint Streeruwitz regényében, a *würde*-segédigés körülírás használata van itt is túlsúlyban (56 példa) még a *sein, werden* és *haben* igék, valamint a módbeli segédigék esetében is, például:

(25) Er hatte ja Zeit. Er *würde* die nächsten Tage einfach nur wieder im Café *vorbeischauchen*, viel *bestellen*, sie dabei *ansehen*. (26)

Wenn es nicht Marc Schliemann war, dann *würde* es eben irgendein anderer *sein*. (153)

Der Tag *würde* klar und schön werden. (296)

Er *würde* ihn unter Vertrag *nehmen müssen* – ein weiterer Großangriff auf die Erbe seines Vaters. (36)

Ezen kívül jelentős szerepet játszik itt a Konjunktiv II Perfekt alakja is, 38 esetben, például:

(26) Beck *hätte* Charlie am liebsten *gepackt* und *geschüttelt*. (126)

Vielleicht *hätte* er damals doch zur Beerdigung seiner Mutter *gehen sollen*. (188)

Streeruwitz-cel ellentétben Wells igen gyakran használja regényében az *als* (32 eset), illetve *als ob* (30 eset) kötőszókkal bevezetett hasonló mondatokat, például:

(27) Ich muss so tun, **als ob** ich voll viel Geld *habe*. (274)

Es war, **als ob** er die Lüge *ahnte*. (219)

Es sah nich so aus, **als ob** hier gleich Großes *stattfinden würde*. (153)

Geschrei setzte ein, **als ob** jemand auf den Kopf *gedrückt hätte*. (372)

Es schien fast so, **als müsste** er über einen albernen Spruch des Lehrers *lachen*. (172)

Et tat so, **als fände** er den Song nur ganz okay, nicht mehr. (220)

Es war, **als würde** man seine Hand unter siedend heißes Wasser *halten*. (181)

Raulis zweites Verschwinden ist, **als hätte** man etwas aus ihm *herausgerissen*. (447)

Mint láthatjuk, az irreális feltételes mondatokban még mindig a Konjunktiv II a domináns alak, és a *würde*-alak betörése szintén új jelenségnek számít.

Ami az erős igék Konjunktiv II alakjait illeti, Wells regényében a gyakori *wäre* és *hätte* mellett kevesebbet találtam, mint Streeruwitz regényében: *fände*, *gäbe*, *ginge*, *läge*, *stünde*, *täte*, és az ő konjunktivhasználatában is természetes a *bräuchte* alak használata:

(28) Dann fragte er, ob Charlie eine Versicherungskarte habe, die *bräuchten* sie für die Aufnahme. (130).

Streeruwitz regényével ellentétben, amely szinte a főszereplő gondolatainak és érzelmeinek láncolata, Wells regényében sok párbeszéd is található. Ezekben a Konjunktiv egyéb funkcióira is találhatunk példákat, mint például udvarias kérésre (*Würdest* du das für mich *tun*? (139), *Könntest* du bitte damit *aufhören*, hier Stühle runzuschmeißen? (206)); javaslat kifejezésére (Wie *wäre* es mit einem kleinen Spezierring? (319)); óvatos megállapításra (Ich *würde* sagen, wir fahren noch bis Budapest und suchen uns dort ein Hotel. (259)); valamint feltételezésre (Das *dürfte* ganz interessant für dich *sein*. (201), Das *könnte* gerade nicht billig werden. (261)). Ezenkívül az író használta a Konjunktivot még irreális feltételes mondatokban (Wenn ich dumm *wäre*, dann *wäre* es mir vermutlich egal, was sich in meinem Kopf abspielt. (204)); irreális óhajtó mondatokban (Wenn ich nur eine von Raulis Melodien *hätte*. (409)); valamint óhajt kifejező ige utáni mellékmondatban (Ich habe so oft gewünscht, ich *wäre* groß und *könnte* mich wehren. (443)).

6. A Konjunktív a német nyelvkönyvekben

A következőkben vizsgáljuk meg azt, hogyan tükröződnek mindezek a változások a német nyelvkönyvekben. A Hueber kiadó által 2008-ban megjelentetett *em neu Hauptkurs* című B2 szintű könyv az 5. és a 8. leckében tanítja a Konjunktívt. A leckék végén található nyelvtani összefoglalóban (2008: 80–81 és 130) a Konjunktív főbb fent említett használati területeire utalnak (irreális feltétel, óhaj, irreális hasonlítás, udvarias kérés és a függő beszéd). Nem meglepő módon először, vagyis az 5. leckében, a Konjunktív II alaki és jelentésbeli sajátosságait tárgyalják, míg a Konjunktív I csak a 8. leckében, a függő beszéd kapcsán jelenik meg. A magyarázatokból itt is egyértelműen kiderül, hogy a *würde* + *Infinitiv* alak egyre nagyobb jelentőséggel bír. „Ezt az alakot manapság gyakran használjuk a Konjunktív II kifejezésére, mivel a Konjunktív II sok eredeti alakja, különösen az erős igék esetében elavultnak hangzik. Az eredeti alak elsősorban a *haben* és *sein* igék, valamint a módbeli segédigék és néhány erős ige, mint például a *kommen*, *geben*, *brauchen*, *schlafen*, *wissen*, *lassen*, *nehmen* és *halten* esetében fordul elő.”³

A Konjunktívnak a függő beszédben való használata megértéséhez azonban a könyv szerzői nem sok segítséget nyújtanak a tanulóknak. Annyival intézik el, hogy „a függő beszédben keverednek a Konjunktív I és a Konjunktív II alakjai. A mai németben már nem használt Konjunktív I alakjait a Konjunktív II alakjaival helyettesítjük”.⁴

Egy másik népszerű német nyelvkönyv, a szintén Hueber által 2002-ben kiadott *Tangram* a Konjunktív I-et és így a függő beszédet egyáltalán nem tanítja. A Konjunktív II-vel a *Tangram 2B*-ben (2002: G 16–17) foglalkoznak részletesebben, és a nyelvtani útmutatójukban a Konjunktív II következő használati területeit emelik ki: kívánság, álom, fantázia, irreális hasonlítás, valamint udvarias javaslat és kérés kifejezése. A példáikban többnyire a *würde*-s körülírást használják, mint például: Was *würden* Sie in Leipzig *tun*? Ich *würde* in Auerbachs Keller *gehen*. Du tust ja gerade so, als ob ich nie Spaghetti *machen würde*. Ich *würde* lieber die Auto Mobil International *besuchen*.

Ami a Konjunktív II alaki sajátosságait illeti, a szerzők megfogalmazása szerint a legtöbb rendhagyó ige esetében a szabályos igékhez hasonlóan a *würde* + *Infinitiv*-es körülírás használatos. A Konjunktív II eredeti alakjai között szinte ugyanazok az igék szerepelnek, mint az *em neu Hauptkurs*-ban megadottak: *bräuchte*, *fände*, *gäbe*, *ginge*, *käme*, *ließe*, *stände* és *wüsste*. Mindkét esetben azt láthatjuk, hogy a *bräuchte* alak manapság már teljesen természetes alaknak számít, és a Konjunktív II *Präteritum* használata nagyon korlátozott a mai német nyelvben.

A fentiek mutatják, hogy a Konjunktív I és a függő beszéd tanítása csekély szerepet játszik a legújabb kiadású német nyelvkönyvekben, holott a nyelvtanulók már középhaladó haladó szinten is olvasnak újságokat és irodalmi szemelvényeket, amelyekben ez a nyelvtani jelenség a leggyakrabban előfordul.

³ A szerző fordítása.

⁴ A szerző fordítása.

7. Összegzés

Mint a fenti elemzésből kitűnik, a kötőmód a németben speciális stílusértéket képvisel, és mindenképp modalitáshoz kötött. A német Konjunktiv Präteritum valóban kihalófélben van, legalábbis a beszélt nyelvben, de az írott nyelvben is sokat veszített jelentőségéből. Azok az alakok, amelyek még egyáltalán előfordulnak (például *äße, bräuchte, gäbe, fände, käme, läge, sänge; flöge, flösse; schlüge, wüsste; bliebe, ginge, hielte, ließe, riefe*) feltételes, megengedő és hasonlító mellékmondatokban használatosak irrealitás és potencialitás kifejezésére. Ezenkívül ezek az alakok megtalálhatók a függő beszédben is a Konjunktiv I (Präsens) párjaként, sokszor jelentéskülönbség nélkül, mind az írott, mind a beszélt nyelvben.

Nem vitatható, hogy a függő beszéd a német kötőmód használatának még mindig a legfontosabb területe, ahol azonban a Konjunktiv I és Konjunktiv II közti különbség már nem olyan szembetűnő, mint korábban. A Konjunktiv I a függő beszédben is elsősorban az írott nyelv sajátossága, és nagyobb presztízsértékkel bír, amint ezt különösen Benedict Wells (2008) regénye is bizonyítja. Mint a fentiekben láthattuk, a nyelvkönyvek kevés hangsúlyt fektetnek a Konjunktiv I és a függő beszéd tanítására, holott ez a sajtó nyelvezetének és a szépirodalom nyelvének is igen fontos sajátossága. Ezen túl, mint a fentiekben utaltam rá, a függő beszéd az, amely segíthet az Indikativ, a Konjunktiv I és a Konjunktiv II közötti különbség megértéséhez.

A *würde*-alaknak a mai német beszélt nyelvben való általános terjedése, és a mai prózairodalomra jellemző, megélt beszédben való használata kétségkívül új tendenciát jelent a kötőmód fejlődésében. Sőt mi több, újabban már irreális hasonlító mellékmondatokban is egyre gyakoribb. Streeruwitz (2008) regényében a *würde*-alakot módbeli segédigékkel is rendkívül gyakran használja (például *würde leben können*), sőt még a *sein, werden* és *haben* igékkel is. Ez a tendencia mindenképpen könnyebbé teszi a nyelvtanuló számára. Ugyanakkor szokatlannak tűnhet a feltételes mellékmondatok háromtagú igei állítmányában a ragozott igealak főnévi igenevek közti helye, mivel erre az átlagos nyelvkönyvek nem utalnak. Mint a fentiekben említettem, ez a szórend a korai újfelnémetben általános volt, és manapság a délnémet dialektusokban és a köznyelvben is megtalálható.

A *würde*-alak egyre növekvő térhódítása minden kétséget kizáróan a német predikátumnak az analitikus szerkezetek irányába való eltolódása tendenciáját mutatja, és ez némiképp eloszthatja a nyelvtanulóknak a kötőmód használatával kapcsolatos félelmeit. Mint láthattuk, a modern német nyelvkönyvek is igyekeznek követni ezeket a változásokat, és a *würde*-alak tanítására összpontosítanak. Mindezen túl az, hogy a kötőmód mennyire válik kezelhetővé a nyelvtanulók számára, nagymértékben függ a tanárok tanítási módszereitől és stratégiáitól, valamint attól, mennyire nyitottak az új jelenségek befogadására. Ehhez szándékozott e tanulmány hozzájárulni.

IRODALOM

- Bausch, Karl-Heinz (1979): *Modalität und Konjunktivgebrauch in der gesprochenen deutschen Sprache*. München: Max Hueber Verlag.
- Duden Grammatik 2. (1966): Grebe, Paul és társai (szerk.): *Duden Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. 2. Aufl., Mannheim.

- Duden Grammatik 3. (1973): Grebe, Paul – Helmut Gipper (szerk.): *Duden Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. 3. neu bearb. und erw. Aufl., Mannheim; Wien; Zürich.
- Duden Grammatik 4. (1984): Drosdowski, Günter – Gerhard Augst (szerk.): *Duden Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. 4. völlig neu bearb. und erw. Aufl., Duden Band 4. Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverlag.
- Duden Grammatik 7. (2005): Dudenredaktion (szerk.): *Duden Die Grammatik. Unentbehrlich für richtiges Deutsch*. 7. völlig neu bearb. und erw. Auflage. Duden Band 4. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag.
- Duden Wörterbuch 2. (1989): Drosdowski, Günther és társai (szerk.): *Duden Deutsches Universal Wörterbuch A-Z*. 2. völlig neu bearb. und stark erw. Auflage. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag.
- Duden Wörterbuch 6. (2006): Dudenredaktion (szerk.): *Duden Deutsches Universal Wörterbuch*. 6. überarb. und erw. Auflage. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag.
- Fläming, Walter (1962): *Zum Konjunktiv in der deutschen Sprache der Gegenwart. Inhalte und Gebrauchswesen*. Berlin.
- Harsányi, Mihály (2007): Zu einigen Fragen der syntaktischen Entwicklung in der Schreibsprache von Halle/Saale. In: Harsányi, Mihály – René Kegelmann (szerk.): *Germanistische Studien* Band VI. Eger: Károly Eszterházy Hochschule, pp. 27–62.
- Jäger, Siegfried (1971): *Der Konjunktiv in der deutschen Sprache der Gegenwart. Untersuchungen an ausgewählten Texten*. München: Max Hueber Verlag; Pädagogischer Verlag Schwamm.

FORRÁSOK

- Dallapiazza, Rosa-Maria – Eduard van Jan – Beate Blüggel – Anja Schümann (2002): *Tangram*. 2B. *Kursbuch und Arbeitsbuch*. Ismaning: Max Hueber Verlag.
- Perlmann-Baime, Michaela – Susanne Schwalb (2008): *em neu Hauptkurs Kursbuch. Niveaustufe B2*. Ismaning: Max Hueber Verlag.
- http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_mathematischer_Sätze
- www.rezepte-und-tipps.de/Deutsche_Rezepte/
- Streeruwitz, Marlene (2008): *Kreuzungen*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH.
- Wells, Benedict (2008): *Becks letzter Sommer*. Zürich: Diogenes Verlag AG.

TINTA KÖNYVKIADÓ

ÉRTELMEZŐ SZÓTÁR+

Értelmezések, példamondatok, szinonimák, ellentétek, szólások, közmondások, etimológiák, nyelvhasználati tanácsok és fogalomköri csoportok

Főszerkesztő: Eőry Vilma

Az 1. és a 2. kötet együtt 1860 oldal, 11 990 Ft

FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT: KERESZTNEVEK ENCIKLOPÉDIÁJA

A leggyakoribb női és férfinevek. 440 oldal, 4990 Ft

Megvásárolható a kiadóban:

TINTA KÖNYVKIADÓ, 1116 Budapest, Kondorosi út 17.

Tel.: (1) 371-0501; Fax: (1) 371-0502

E-mail: info@tintakiado.hu; Honlap: www.tintakiado.hu